

КРИСТИНА Ж. РАНЂЕЛОВИЋ¹

ДУШАН Ј. РАНЂЕЛОВИЋ

ЈЕЛЕНА И. ДАВИДОВИЋ РАКИЋ

Универзитет у Приштини с привременим седиштем
у Косовској Митровици, Филозофски факултет
Катедра за психологију

СОЦИОДЕМОГРАФСКИ КОРЕЛАТИ САМОПОШТОВАЊА КОД МЛАДИХ²

Сажетак

Главни циљ овог истраживања био је утврдити везу између појединих социодемографских карактеристика (пол, старост испитаника, материјални статус, просечна оцена, образовни ниво) и самопоштовања код младих. Такође, утврђивана је и могућност предикције нивоа самопоштовања на основу познавања вредности поменутог склопа социодемографских варијабли. Коришћена је Розембергова скала самопоштовања, као и упитник социодемографских карактеристика. Узорак (N=200) чинили су ученици две средње школе из Ниша (гимназије „Бора Станковић“ и „Стеван Сремац“), као студенти са два факултета Универзитета у Нишу (Правни и Економски факултет). Од техника за статистичку обраду података коришћени су Пирсонов коефицијент корелације, т-тест значајности разлика и мултипла регресиона анализа.

Резултати показују да је самопоштовање статистички значајно позитивно повезано са старошћу испитаника ($r = .315$, $p < 0,01$), материјалним статусом ($r = .309$, $p < 0,01$) и просечном оценом ($r = .265$, $p < 0,01$). Мушки испитаници имају статистички значајно виши ниво самопоштовања, у од-

¹ kristina215@gmail.com

² Рад је делом настао као резултат истраживачких активности на пројекту „Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција“ (евиденциони број пројекта: ИИИИ 47027) које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

носу на женске испитанике ($t(198) = 2.375, p < 0.05$). Уочава се да студенти имају статистички значајно виши ниво самопоштовања у односу на средњошколце ($t(198) = 4.619, p < 0.01$). Такође, утврђено је да постоји могућност предикције самопоштовања на основу познавања вредности склопа социодемографских варијабли. Процент објашњене варијансе самопоштовања преко склопа социодемографских варијабли је 26%. Као најбољи појединачни предиктор показао се материјални статус. Будућа истраживања ове проблематике би требало да укључе већи узорак испитаника. Било би корисно у лонгитудиналном истраживању пратити динамику самопоштовања током развоја, а материјално стање које је овде посматрано као субјективни доживљај о економском положају, могло би се представити као реална бројка нивоа прихода, што би дало објективнију слику материјалног статуса и његове везе са самопоштовањем.

Кључне речи: самопоштовање, млади, средњошколци, студенти, социодемографске карактеристике.

УВОД

Како човек функционише у физичком и социјалном окружењу, са свим својим особинама и представама о себи које носи, не може да остане имун на одговоре које из те средине добија. Селективно отпоран на одговоре средине, представе човека о њему самом бивају подложне променама. Прве повратне информације које добијамо о нашем физичком изгледу, особинама личности и способностима добијамо од нама блиских особа, а најпре од родитеља. То наше социјално огледало, које је сачињено од секвенце идентитета и представа о себи, одржава свој континуитет не асимилирајући баш сваки одговор упућен нама. У томе му помажу различити механизми одбране, као што су негација, рационализација, интелектуализација, потискивање, селективна пажња или промене које су видљиве на бихејвиоралном нивоу, а то су једноставно избегавање одређених људи и ситуација (Опачић, 1995; према Тодоровић, 2005). Сви ови процеси одржавања оптималног нивоа самопоштовања, представљају примарну потребу личности. (Хрњица, 1982; према Тодоровић, 2005).

Како та особа, као што је речено, не постоји засебно као ентитет за себе, већ се креће у социјално-динамичној средини, идеја овог истраживања је да испита баш утицај те средине кроз социодемографске факторе као што су: пол, године старости, материјално стање и просечна оцена коју сама особа бележи током свог школовања, на самопоштовање младе особе и да бар покуша да се приближи одређивању једног психолошког конструкта, који као

такав комплексно егзистира у психичкој структури, често нас доводећи до тога да се питамо шта је старије кокошка или јаје.

ТЕОРИЈСКИ ДЕО

Теоријска одређења појма самопоштовање

Покушавајући да дефинишу сложени концепт појма „самопоштовање“ научници су понудили више модела облика дефиниције, те тако Брајан (према Lasković-Grin, 1994) наводи четири категорије тих дефиниција и то су: самопоштовање је једнодимензионалан конструкт; затим, то је вишедимензионалан конструкт хијерархијски организован; треће да је то скуп више независних фактора и последње, четврто, да је то компензацијски модел где постоје релације између фактора, али могу бити у инверзном односу.

Разрађујући своју теорију о инстинктима, појам самопоштовања уводи Мек Дугал (1908; према Тодоровић, 2005), када говори о сентиментима. Он каже да сентимент представља посебну менталну диспозицију, која се током развијања инстинкта везује за конкретну појаву или особу. Још детаљније, он наводи да они чине структуралне менталне јединице, те се сваки од њих (религијски, патриотски, родитељски) углавном организује око једног главног, односно око самопоштовања. Према његовом мишљењу, самопоштовање је свесна оданост идеалима, које особа изабере и он држи мање сентименте у уређеном строју, водећи се правилима тог главног сентимента.

Када Вилијам Џејмс говори о самопоштовању он представља јединку као особу која се роди са одређеним скупом социјалних улога и идентитета. Како сама особа расте, она бира у ком делу селфа ће инвестирати енергију, те неке своје социјалне улоге и идентитете занемарује, док се другима бави. Процена особе у томе колико је успешан у изабраним улогама гради самопоштовање особе, те она када себе процењује успешним има и високо самопоштовање и тежи да га таквим одржи, а када не, трага за сегментима и начинима којима би могла да га повећа (Mruk, 2006).

Џејмс упућује на то да постоје три могућа утицаја на самопоштовање (Heatherton, T. F., Polivy, J., 1991):

- 1) људске тежње и вредности имају битну улогу у процени себе као корисне особе;
- 2) појединац постиже осећање вредности примењујући друштвене стандарде успеха и статуса;

- 3) трећи извор самопоштовања је вредност која обухвата наше проширено ја.

Самопоштовање у овом случају има мотивациони карактер.

Теорија Мориса Розенберга има однос према самопоштовању као конструкт са интерперсоналним карактером, те оно представља став који може бити позитиван или негативан према неком објекту, у овом случају селфу. Таквој дефиницији самопоштовања Розенберг даје методолошку предност, јер већ у оквиру социјалних наука постоје валидни инструменти за процену ставова. Наравно, и сам Розенберг бива свестан карактера субјективности процене седе (Mruk, 2006).

Хуманистички орјентисани психолози као што су Маслов или Роџерс говоре о самопоштовању у оквиру својих теорија и то тако што га Маслов ставља као сегмент своје хијерархије мотива, док Роџерс о њему говори као о прихватању седе и саморазумевања. Према хуманистима самопоштовање настаје природно током развоја и оно што је симптоматично је његово одсуство и то може евентуално водити у патологију (Mruk, 2006).

Иако није традиционални хуманиста, Бренден (1969, према Mruk 2006) сматра да самопоштовање треба посматрати као базичну људску потребу, која је уско повезана са процесима резовања, избором и одговорношћу.

Према Когнитивно доживљајној теорији селфа (CEST), чији је творац Сејмор Епштејн (према Mruk, 2006) људи, односно људски мозак функционише тако што тежи да организује своја искуства у концептуалне системе и то све док се ти системи не организују у системе вишег и нижег реда, те онда, долази до интеграције и диференцијације. У формирањима тих система, ми формирамо теорије о свету и теорије о нама самима (селф теорије). То нам је неопходно у жељи да разумемо прошлост, схватимо тренутак и антиципирамо будућност. У том систему, самопоштовање је базична људска потреба, која мотивацијски делује, како би се задовољио њен ниво.

Развој самопоштовања

Када говоримо о самопоштовању особе морамо поћи од конструкта слике о себи која особа има о себи самој. Како се слика о себи састоји од различитих компонената ситнијих слика (слика физичког изгледа, социјална слика, слика пословне успешности и тако даље) мора се обратити пажња и на то одакле све почиње.

Беба као мала тешко да има представу о свом постојању у простору. Она током развоја пролази низ фаза упознајући себе, конкретно крећући од граница свог тела. Прве нарцистичке пукотине настају када она осети глад и незадовољство које омогућавају њој да направи дистинкцију између средине и себе, те тако телесно самоосећање постаје први сегмент идентитета (Olport, 1969). Стога Кејн установљава да је, уколико је став према деловима тела позитиван, веће и самопоуздање и осећање сигурности (према Тодоровић, 2005). Касније током развоја, након идентитета других (оца, мајке), следи појава самоидентичности и она се јавља око петнаестог месеца живота када дете распознаје себе у огледалу или се користи личном заменицом *ја*. Нешто пре друге године оно жели да своје активности усмери ка објектима, а недозвољавање схвата као осујећење његове вредности. Даље, око треће године, јавља се снажан негативизам, што повећава осећај аутономије. Након треће године користи се присвојним заменицом *моје*, а у средњем детињству самоописи добијају и негативне придеве, те самопоштовање детета зависи од дететових способности и успеха у остваривању циљева (Olport, 1969). Период адолесценције, и сам као буран период и период криза и могућности доводи до осцилација у самопоштовању, које постају зависне од низа различитих фактора. Касније самопоштовање бива стабилније, а нарочито ако је особа успешно решила развојне задатке (Тодоровић, 2005).

Самопоштовање и социодемографске варијабле

Када је реч о самопоштовању питање које се намеће да ли постоји разлика у нивоу изражености самопоштовања припадника различитих категорија социодемографских варијабли. Једна од најчешће испитиваних социодемографских варијабли је пол.

На тему полних разлика у нивоу изражености самопоштовања постоје добијени опречни подаци.

Бројна истраживања су у својим резултатима добила да та разлика не постоји (Abu-Saad, 1999; Harborg, 1996; Kelly, 1997; Swanson, Lease, 1990; Massoby, Jacklin, 1974; према Primorac, 2014). Друга истраживања показују да је та разлика у корист мушкараца и то нарочито у периоду адолесценције (прг. Pipher, 1994; према Primorac, 2014).

Међутим, када је реч о варирању нивоа самопоштовања у адолесценцији, и код истраживача који су се бавили тиме постоје несугласице, и то нарочито у делу који говори у којим годинама долази до промене у нивоу самопоштовања.

Симонс, Розенберг и Розенберг (1973; према Primorac, 2014) су пронашли да самопоштовање опада током ране адолесценције, с највећим падом у дванаестој години, те да се од тада постепено повећава. Корти Батлер и Хагвен (2011; према Primorac, 2014) су у свом истраживању пронашле значајан пораст самопоштовања од средње адолесценције до ране одрасле доби. С друге стране постоје истраживања која показују пораст у самопоштовању кроз читаво раздобље адолесценције (Twenge, Campbell, 2001; O'Malley, Freedman-Doan, Trzesniewski, Donnellan, 2011; према Primorac, 2014).

Истраживања Ајлија (1979; према Primorac, 2014), који из анализе лонгитудиналних истраживања, којима се бави променом самопоштовања током времена, долази до закључка да већина истраживања не проналази значајне промене самопоштовања с годинама. Блок и Робинс (1993; према Primorac, 2014) такође су добили резултате који иду у прилог коинзистентном нивоу самопоштовања кроз адолесценцију и то од 14–23. године.

Не може да се говори о социодемографским варијаблама које утичу на самопоштовање, а да се не спомене економски статус породице, јер у породицама са нижим социоекономским статусом социјализација деце, условљени неадекватним условима се разликују. Разлике су најизразитије у начину комуникације и емоционалној експресији (Bee, Mitchell, 1984; према Тодоровић 2005).

Лемперс (Mayhew, Lempers, 1998; према Тодоровић 2005) пронашао је то да су економске тешкоће у породици повезане са усамљеношћу и депресивношћу адолесценткиња. Економски проблеми доводе до недоследности у васпитавању и смањења неге, што нарушава однос очева и кћери. Они су, такође установили да је негативна корелација између самопоштовања синова и финансијских тешкоћа очева посредована квалитетом подршке у односима отац–син, те таква разлика онда посредно доприноси и разлици између полова.

Она деца која током свог развоја немају интелектуално подстицајну средину, имају мање прилика за развој и даље напредовање кроз школовање. У тако нестимулативној средини за учење, рано ће формирати негативну слику о својим способностима, што ће ометати даље напредовање у професионалној сфери и на друштвеној лествици, те ће таква деца бележити лошије оцене током школовања (Тодоровић, 2005).

Како би се испитало заједничко дејство ових фактора, спроведено је истраживање на узорку младих средњошколаца и студената у Нишу.

Метод

Проблем истраживања

Испитивање везе између појединих социодемографских карактеристика – пол, године, материјално стање, просечна оцена, образовни ниво, као и предикторске моћи склопа наведених социодемографских варијабли на ниво самопоштовања.

Значај истраживања

- 1) Боље разумевање релација између самопоштовања и одређених социодемографских карактеристика (пол, године, материјални статус, просечна оцена);
- 2) лакше препознавање вулнерабилних група, које имају за циљ организовање и реализацију едукативних програма;
- 3) унапређење терапијског и саветодавног рада са клијентима ниског самопоштовања.

Циљеви истраживања

Општи циљеви:

- 1) Утврдити везу између појединих социодемографских карактеристика и самопоштовања код младих;
- 2) утврдити предикторску моћ склопа социодемографских варијабли на ниво самопоштовања.

Специфични циљеви:

- 1) Утврдити да ли постоје статистички значајне разлике у изражености самопоштовања узевши у обзир следеће социодемографске варијабле: пол, године, материјално стање, просечна оцена, образовни ниво;
- 2) утврдити да ли су социодемографске варијабле (пол, године, материјални статус, просечна оцена, образовни ниво) статистички значајни предиктори самопоштовања.

Варијабле истраживања

Као условно зависна варијабла у овом истраживању третирано је самопоштовање, операционално одређено укупним скором на Розенберговој скали самопоштовања. Самопоштовање се повезује са евалуативном димензијом представе о себи (Опачић, 1995). „Самовредновање је евалуативни део слике о себи који се изражава у позитивним и негативним осећањима према себи самом и указује на степен у коме особа верује за себе да је значајна и вредна“ (Coopersmith, према Жиропађа, 1991. стр 139).

Као условно независне варијабле у истраживању су третиране поједине социодемографске варијабле: пол, старост испитаника, материјални статус, просечна оцена, образовни ниво.

Пол је категоричка варијабла са два нивоа (1 – мушки, 2 – женски).

Старост испитаника представља нумеричку варијаблу и креће се у распону од 15–30 година.

Материјални статус представља субјективну процену материјалног стања испитаника. Операционално је одређен као одговор испитаника на један од понуђених одговора на питања из социодемографских карактеристика која се тиче материјалног стања (изузетно слабо, доста слабо, осредње, релативно добро, веома добро). Будући да је била нехомогена варијанса између категорија одговора на овом питању, определили смо се да ову варијаблу третирамо као нумеричку (према препоруци коју даје Тодоровић, 2008, стр 75), с тим што нижа вредност на овој варијабли представља мањи степен задовољства властитим материјалним стањем.

Просечна оцена је нумеричка варијабла и представља аритметичку средину свих оцена у школи (за средњошколце) и на факултету (за студенте). Будући да су испитаници који похађају средњу школу имали оцене у распону од 2–5, а испитаници који похађају неки од факултета оцене у распону од 6–10, ради погодније статистичке обраде и могућности поређења податка, просечне оцене свих испитаника транспоноване су у Z-скалу.

Образовни ниво представља категоричку варијаблу са два нивоа (1 – студенти, 2 – средњошколци).

Коришћени инструменти

- 1) Скала самопоштовања (Rosenberg, 1965) најпознатији је и најчешће коришћен инструмент за мерење општег самопоштовања. Има десет ставки, од којих је пет формулисано у позитивном, а пет у негативном сме-

ру. Скала је петостепена, Ликертовог типа. На нашем узорку поузданост скале изражена Кронбаховом алфом је 0.86.

- 2) Упитник социодемографских карактеристика конструисан за потребе истраживања.

Узорак

Узорак ($N=200$) чинили су ученици две средње школе ($N=100$) из Ниша (гимназије „Бора Станковић“ и „Стеван Сремац“), као и студенти са два факултета ($N=100$) Универзитета у Нишу (Правни и Економски факултет), од тога 97 мушког и 103 женског пола. Најмлађи испитаник у узорку има 15, а најстарији 30 година, а просечна старост испитаника износила је 19,64 година. Када је у питању оцењивање материјалног статуса, највећи број испитаника своје материјално стање оцењује као осредње ($N=105$), а најмање као изузетно слабо ($N=3$). Највећи број испитаника има родитеље средњег образовања ($N=115$). На подзоруку студената, најмања просечна оцена је 6,40, а највећа 10, док је на подзоруку средњошколаца најмања просечна оцена 2,83, а највећа 5,00.

Истраживање је спроведено током маја 2016. године. Испитаницима је било саопштено да је испитивање добровољно, анонимно и да ће се подаци користити искључиво у научне сврхе. Истраживање се спроводило током наставе (непосредно пре или након неког предавања). Задавање упитника је обављао истраживач лично водећи рачуна о очувању анонимности испитаника.

РЕЗУЛТАТИ

Најпре су у Табели 1. приказани резултати дескриптивне статистике за израженост самопоштовања на испитиваном узорку, потом је проверавана веза између самопоштовања и појединих социодемографских варијабли (Табеле 2, 3. и 4) да би напоследку била утврђена могућност предикције самопоштовања на основу вредности појединих социодемографских варијабли (Табела 5).

	N	MIN	MAX	AS	SD
САМОПОШТОВАЊЕ	200	22.00	50.00	38.30	6.04
ТЕОРИЈСКЕ ВРЕДНОСТИ САМОПОШТОВАЊА		10.00	50.00	30.00	6.66

Табела 1: Дескриптивне мере варијабле Самопоштовања на узорку*

* Легенда: N - број испитаника; AS - аритметичка средина; SD - стандардна девијација.

Резултати у Табели 1. указују на то да су просечне вредности самопоштовања добијене на узорку изнад средње вредности израчунате на основу теоријског распона.

		ГОДИНЕ	МАТЕРИЈАЛНИ СТАТУС	ПРОСЕЧНА ОЦЕНА
САМОПОШТОВАЊЕ	R	.315*	.309*	.265*
	P	.000	.000	.000

Табела 2: Повезаност самопоштовања са социодемографским варијаблама

* корелација је значајна на нивоу 0.01

Резултати (Табела 2) показују да је самопоштовање статистички значајно позитивно повезано са старошћу испитаника ($r = .315, p < 0,01$), материјалним статусом ($r = .309, p < 0,01$) и просечном оценом ($r = .265, p < 0,01$).

Пол	N	AS	SD	T	DF	SIG
МУШКО	97	39.3299	5.57846	2.375	198	.019
ЖЕНСКО	103	37.3301	6.32516			

Табела 3: Разлике у просечној изражености самопоштовања у односу на пол*

* Легенда: N - број испитаника; AS - аритметичка средина; SD - стандардна девијација.

У Табели 3. уочава се да мушки испитаници имају статистички значајно виши ниво самопоштовања, у односу на женске испитанике ($t(198) = 2.375, p < 0.05$).

НИВО ОБРАЗОВАЊА	N	M	SD	T	DF	SIG
СТУДЕНТИ	100	40.1800	6.55571	4.619	198	.001
СРЕДЊОШКОЛЦИ	100	36.200	4.82665			

Табела 4: Разлике у просечној изражености Самопоштовања у односу на образовни ниво*

* Легенда: N – број испитаника; AS – аритметичка средина; SD – стандардна девијација.

Уочава се да студенти имају статистички значајно виши ниво самопоштовања, у односу на средњошколце ($t(198) = 4.619, p < 0.01$).

Проверавана је и могућност предикције нивоа самопоштовања (као критеријумске варијабле) на основу познавања вредности појединих предикторских варијабли (социодемографске варијабле: пол³, узраст, образовни ниво⁴, материјални статус и просечна оцена). Резултати су приказани у Табели 6.

ПРЕДИКТОРИ	КРИТЕРИЈУМ: ЗАДОВОЉСТВО ЖИВОТОМ		
	БЕТА (В)	ЗНАЧАЈНОСТ	САЖЕТАК МОДЕЛА
ПОЛ	.198	.005	$R = 0.515^{**}$ $R^2 = 0.266^{**}$ $F(5,195) = 12.224^{**}$ Значајност = 0.000
ОБРАЗОВНИ НИВО	.184	.070	
УЗРАСТ	.169	.095	
МАТЕРИЈАЛНИ СТАТУС	.379	.000	
ПРОСЕЧНА ОЦЕНА	.104	.125	

Табела 5: Мултипла регресиона анализа: Социодемографске карактеристике (пол, узраст, образовни ниво, материјални статус и просечна оцена) као предиктори самопоштовања (Enter поступак)

Из Табеле 6, видимо да постоји могућност предикције самопоштовања на основу познавања вредности склопа социодемографских варијабли. Коefицијент мултипле корелације је износио 0,515, а мултипле детерминације

- 3 Вредности варијабле пол су бинаризоване (0 и 1) како би је као такву укључили у статистичку обраду података преко регресионе анализе.
- 4 Исто као и за варијаблу пол.

о,266. Према томе, проценат објашњене варијансе самопоштовања преко склопа социодемографских варијабли је 26%. Као најбољи појединачни предиктор показао се материјални статус.

ДИСКУСИЈА

Оперишући појмом „самопоштовање“ главни циљ овог истраживања био је утврдити социодемографске корелате, од којих су изабране: пол, старост испитаника, материјални статус, просечна оцена и образовни ниво, који фигурирају у изградњи и одржању одређеног нивоа самопоштовања код младих. Сходно томе, специфични циљеви били су утврдити повезаност тих корелата са испитиваним психолошком конструктом, разлике у изражености самопоштовања у оквиру подкатегорија наведених социодемографских варијабли, као и њихову предикторску моћ, испитујући модел сачињен од удруженог дејства свих заједно на ниво самопоштовања.

Да самопоштовање игра главну улогу у развоју јединке, несумњиво је. Питање које се отвара јесте да ли је то конструкт који је константан током живота и који као такав утиче на адекватно или неадекватно задовољење животних задатака или његов ниво осцилира у зависности од животне доби, развојних криза и задатака. Постојећа истраживања говоре у прилог и једне и друге тезе, а најчешће се тичу осцилације самопоштовања у периоду адолесценције. Има аутора (Wylie, 1979; према Primoas, 2014), који сматрају да је особа своје самопоштовање, које је понела са собом у уласку у адолесценцију, задржала и у младом одраслом добу, док други (Lacković, Grin, 1994) сматрају да самопоштовање пада у средњој адолесценцији, а да се тек пред крај адолесценције и улазак у млађе одрасло доба расте и стабилизује. Резултати овде представљеног истраживања иду у прилог овим другима и кажу да године старости и скор самопоштовању јесу статистички значајно, ниско, позитивно повезани. У прилог томе иде и забележена статистички значајна разлика између студената и средњошколаца, која је у корист студената (где су студенти група испитаника која има више година).

Податак који је од изузетног значаја за давање контекста овим резултатима је тај да млађи испитаници представљају гимназијалце (потенцијалне студенте), док старији испитаници – студенти, представљају, условно речено успешне гимназијалце. Још један податак који употпуњује слику је тај да добијен резултат повезаности просечне оцене и студената и средњошколаца (преведене у исту скалу) и самопоштовања јесте статистички значајно ниско позитивно повезан, што имплицира на то да су промене успеха праћене

променом самопоштовања испитаника овог истраживања. Како се из овог, дакле, види, старији испитаници су студенти, а они са већим успехом бележе веће самопоштовање, те је и условно речено, успешни гимназијалац студент. Стога, таква ситуација свакако не може бити једнострано посматрана и обојена само годинама, већ се промени самопоштовања у старијем добу, може приписати и порасту успешности у одређеној области. Таква веза школског успеха и самопоштовања добијена је и раније (Freudenthaler, Spinath, Neubauer, 2008).

Како би се видело на који начин социодемографски појмови делују здружено, употребљен је регресиони модел, где је критеријум било самопоштовање, а социодемографске варијабле биле су предиктори. Модел, као такав има предиктивну моћ (значајност је на нивоу 0,01), што значи да се на основу скупа ових социодемографских варијабли може предвидети самопоштовање испитаника из узорка овог истраживања. Овакав модел објашњава 26% варијансе самопоштовања, а најбољу предикциону моћ имају варијабле пол (где негативна корелација указује на то да је самопоштовање код мушких испитаника веће) и материјални статус, где је корелација позитивног смера.

Већ је речено да многи аутори (Bee, Mitchell, 1984; Mayhew, Lempers, 1998; према Тодоровић 2005) кроз своја истраживања потврђују везу самопоштовања и материјалног стања. У прилог тим истраживањима говоре подаци овог, где је добијена статистички значајна, ниска, позитивна корелација између субјективног доживљаја материјалне ситуације и нивоа забележеног самопоштовања. У кроскултуралном истраживању (Vingilis et al., 1998) показало се да задовољство материјалним статусом корелира са самопоштовањем. Ова корелација већа је код особа из сиромашнијих земаља. Мета анализа спроведена на узорку од 446 испитаника (Twenge J. M., Campbell W. K., 2002) показала је постојање везе између самопоштовања и материјалног статуса. Величина ефекта врло је мала код деце, значајно се повећава током млађег одраслог доба, наставља са растом до средњих година, а затим се смањује код старијих од 60 година.

Податак да је пол значајни предиктор и да је смер такав да се види да мушки испитаници бележе веће скорове, поткован је и добијеном статистички значајном разликом приликом израчунавања разлике између мушкараца и жена. Такав податак је у складу са истраживањима Пипера (1994; према Primoга, 2014), који наводи да је та разлика у адолесценцији највише изражена, док није у складу са бројним другим истраживањима (Abu-Saad, 1999; Harborg, 1996; Kelly, 1997; Swanson, Lease; 1990; Maccoby, Jacklin, 1974; према Primoга, 2014). Како се то може објаснити? Уколико се обрати па-

жња на претходна истраживања (Van Vonderen, Kinnally, 2012; Guy Cambratch, 1990; према Mejer i Van Zonen, 2005; Silverstein i sar., 1986; према Wood, 2001; USA Today, Messages reinforce sexual stereotypes, 1997), или извештаје UNESCO из 2009. године (World Savvy Monitor, 2009) и Европске комисије из 2010 (European Commission, 2010), не може, а да се пол и самопоштовање у овом случају не ставе у оквир притиска које модерно друштво једној жени, а нарочито младој девојци, ставља на терет.

Закључак

Добијени подаци делимично су дали одговор на главно истраживачко питање, а тиче се везе између појединих социодемографских варијабли и нивоа глобалног самопоштовања. Пол, старост, материјално стање и ниво образовања могу једним значајним делом објаснити ниво самопоштовања код младих. Међутим, они подаци забележени као статистички значајни, али и они који то нису отварају велика врата за нова истраживања. Једна од препорука за будућа проучавања ове проблематике је повећање броја испитаника како би равноправније биле заступљене све подкатегорије појединих социодемографских карактеристика. Такође, било би корисно спровести и кроскултурална и компаративна истраживања, како би детаљније анализирали утицај социјалне средине, а могла би се планирати и лонгитудинална истраживања, где би се детаљније пратиле осцилације нивоа самопоштовања кроз развој. Материјално стање које је овде посматрано као субјективни утисак о економском положају, могло би се представити као реална бројка нивоа прихода, што би дало објективнију слику материјалног статуса и његове везе са самопоштовањем. Такође, требало би размишљати и о другачијим мерама и моделима самопоштовања како би што боље и детаљније разумели и истражили овој феномен.

Литература

- European Commission (2010). *Opinion on „Breaking gender stereotypes in the media“*, preuzeto 3. decembra 2017. sa http://ec.europa.eu/justice/genderequality/files/opinions_advisory_committee/2010_12_opinion_on_breaking_gender_stereotypes_in_the_media_en.pdf
- Freudenthaler, H. H., Spinath, B., Neubauer, A. C. (2008). Predicting school achievement in boys and girls. *European Journal of Personality* 22, 231–245.
- Lacković-Grgin, K. (1994): *Samopoimanje mladih*, Naklada Slap, Jastrebarsko.

- Heatherton, T. F., Polivy, J. (1991): Development and Validation of a Scale for Measuring State Self-Esteem, *Journal of Personality and Social Psychology* 60 (6), 895–910.
- Mejer, A. K., Van Zonen, L. (2005). Od Britni Spirs do Erazma: žene, muškarci i njihovo prikazivanje. U: A. Brigs, P. Kobli (ur.), *Uvod u studije medija* (495–512). Beograd: Clio.
- Messages reinforce sexual stereotypes (1997). *USA Today Magazine*, 126(2631), preuzeto 3. maja 2017. godine sa <http://news-business.vlex.com/vid/messages-reinforce-sexual-stereotypes-53755422>
- Mruk, C. (2006): Self-Esteem Research, Theory, and Practice. Preuzeto sa: http://books.google.com/books?id=saKuReD1_VEC&pg=PP1&dq=christopher+mruk;
- Olport, G. (1969): Sklop i razvoj ličnosti. Beograd: Kultura.
- Primorac, M. (2014). *Razlike u samopoštovanju maldih u srednjoj kasnoj adolescenciji*. (odbranjen završni rad). Sveučilište u Zadru, Zadar.
- Van Vonderen, K. E., Kinnally, W. (2012). Media Effects on Body Image: Examining Media Exposure in the Broader Context of Internal and Other Social Factors. *American Communication Journal* 14 (2), 41–57.
- Vingilis, E., Wade, T. J., Adlaf, E. (1998). What factors predict student self-rated physical health?. *Journal of adolescence* 21(1), 83–97.
- Twenge, J. M., Campbell, W. K. (2002). Self-esteem and socioeconomic status: A meta-analytic review. *Personality and social psychology review* 6 (1), 59–71.
- Тодоровић, Ј. (2005). Породични чиниоци стабилности самопоштовања адолесцената. *Зборник Института за педагошка истраживања*, 37(1), 88-106.
- Todorović, D. (2008). *Metodologija psiholoških istraživanja*. Beograd: Centar za primenu psihologiju.
- Wood, J. T. (2001). *Gendered Media: The Influence of Media on Views of Gender*. Preuzeto 3. decembra 2017. sa www.udel.edu/comm245/readings/GenderedMedia.pdf
- World Savvy Monitor (2009). Portrayal of Women in the Popular Media. *Global status of Women*, Issue 9, preuzeto 3. decembra 2017. Sa http://worldsavvy.org/monitor/index.php?option=com_content&view=article&id=602&Itemid

KRISTINA Ž. RANĐELOVIĆ
DUŠAN J. RANĐELOVIĆ
JELENA I. DAVIDOVIĆ RAKIĆ

University of Priština with temporary Head Office
in Kosovska Mitrovica, Faculty of Philosophys

SOCIO-DEMOGRAPHIC CORRELATES OF SELF-ESTEEM IN YOUNG PEOPLE

Summary

Given that a man works in a physical and social environment, with all his characteristics and self-images, he can not remain immune to the feedback he gets from that environment. Being selectively resistant to the surroundings, the ideas of a man about himself become subjects to change. The concept of this research is, therefore, to determine socio-demographic correlates of self-esteem in college students and high school students.

Socio-demographic variables, taken into consideration were: sex, age of respondents, material status, average score and educational level. The possibility of predicting the level of self-esteem, based on knowing the value of these socio-demographic variables, was determined as well. The Rosenberg self-esteem scale was used, as it is the best known and most commonly used instrument for measuring global self-worth. It has 10 items – 5 formulated in a positive and 5 formulated in a negative direction, as well as a questionnaire of socio-demographic characteristics. The sample ($N = 200$) consisted of students from two Niš high schools („Bora Stankovic“ High School and „Stevan Sremac“) and students from two faculties of the University of Niš (Faculties of Law and Economics). Pearson's coefficient of correlation, the significance of difference t-test, and multiple regression analysis were used as statistical data analysis techniques. The results show that self-esteem is statistically significantly related to the age of the respondents ($r = .315$, $p < 0.01$), the material status ($r = .309$, $p < 0.01$) and the average score ($r = .265$, $p < 0.01$). Statistically, male subjects have a significantly higher level of self-esteem, compared to female respondents ($t(198) = 2.375$, $p < 0.05$). It is noted that college students have a significantly higher level of self-esteem, compared to high school students ($t(198) = 4.619$, $p < 0.01$). It has also been found that there is a possibility of self-esteem projection, based on knowing the value of socio-demographic variables frame. The percentage of explained self-esteem variance through a set of socio-demograph-

ic variables was 26%. The material status was identified as the best individual predictor.

It is certain that self-esteem plays a major role in the development of an individual. The question that arises is whether it is a construct that is constant throughout life and as such affects the adequate or inadequate fulfillment of life tasks, or whether its level oscillates depending on the age, developmental crises and tasks. Future research on this issue should include a larger sample of respondents. It would be useful to monitor the dynamics of self-esteem during development in longitudinal research, while the material status, observed as a subjective experience of the economic situation, could be presented as a real figure of income level, which would result in a more objective image of material status and its relation to self-esteem.

Keywords: self-esteem, young people, high school students, college students, socio-demographic characteristics.